

Wijziging van bepalingen in het Burgerlijk Wetboek in verband met de regeling van de limitering van alimentatie na scheiding

VERSLAG VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR JUSTITIE¹

Vastgesteld 9 mei 1989

De nadere memorie van antwoord gaf aanleiding tot het formuleren van de volgende opmerkingen en vragen.

Opmerkingen en vragen van de fractie van de **P.v.d.A.**

De wijze van beantwoording zowel qua stijl als qua inhoud in met name de nadere memorie van antwoord, was voor de leden van de fractie van de P.v.d.A. aanleiding om nog enige vragen te stellen danwel opmerkingen te maken.

In antwoord op vragen van de C.D.A.-fractie wordt opgemerkt dat de voorgestelde regeling de voorkeur verdient. Daarbij wordt één element aangegeven dat de voorgestelde overgangsregeling aanvaardbaar zou maken. Deze leden constateerden dat het gegeven antwoord langs de gestelde vraag heen gaat. Waarom zou het een onaanvaardbaar resultaat opleveren als het overgangsrecht zou inhouden dat het oude recht voor een bepaalde categorie blijft gelden, zo vroegen deze leden.

In par. 4 van de Nadere memorie wordt gewezen op de discussies in het parlement alsook op de onderzoeken en rapporten die zijn verschenen met betrekking tot de limitering van de alimentatie. Op grond daarvan concluderen de bewindslieden dat ook de «oude gevallen» rekening hadden moeten houden met het gegeven dat de alimentatieuitkering aan een termijn zou worden gebonden en daarom op of na korte termijn zou aflopen. Wat daarvan ook moge zijn, een discussie in het parlement behoeft niet te betekenen dat er de jure ook een wijziging zal plaatsvinden noch dat een ieder van deze discussie kennisneemt. Zo wezen deze leden op de 1990-maatregel voor vrouwen die in de Toeslagenwet reeds een basis heeft maar waarvan de bekendheid met die regel en de consequenties daarvan bij de categorie vrouwen waarop deze van toepassing is helaas marginaal aanwezig is. Deze leden stelden de vraag of er ook andere – controversiële rapporten – zijn. Zo ja, kan dan worden aangegeven om welke rapporten danwel geschriften het gaat?

«Het onderhavige wetsvoorstel kent niet deze laatste grens van achttien jaar en zelfs in het geheel geen maximumduur indien de scheiding is uitgesproken voor het in werking treden van deze wet», zo lazen deze leden in de Nadere memorie van antwoord. Is er dan toch een verschil in benadering met betrekking tot de limitering van de alimentatie

¹ Samenstelling:

Wagemakers (CDA) (voorzitter), Glasz (CDA), Fleers (CDA), Mastik-Sonneveldt (PvdA), Mw. J. H. B. van der Meer (PvdA), Van Veldhuizen (PvdA), Heijne Makkreel (VVD), Talsma (VVD), Glastra van Loon (D66), Barendregt (SGP), De Gaay Fortman (PPR), Vogt (PSP), Schuurman (RPF) Mw. Bolding (CPN), Van der Jagt (GPV).

van scheidingen uitgesproken voor en na de in werking treding van dit wetsvoorstel? Wat betekent in casu «in het geheel geen maximum duur»?

De bewindslieden zijn van mening dat in het wetsvoorstel de algemene regel aanzienlijk gemitigeerd wordt vanwege de overgangstermijn van 3 jaar en het ontbreken van een definitieve eindgrens. Impliceert dit dat interpretatie van de wijzigingsgronden door de rechter alsook de mogelijkheid tot verlenging van de termijn onderdeel van de mitigering uitmaakt?

Het gestelde in paragraaf 6 was voor deze leden aanleiding terug te komen op de vergelijking met de overgangsregeling van 1971. «Op grond van de eerste regeling zouden immers voor ontbinding van huwelijken gesloten voor het in werking treden van de nieuwe wet andere gronden gelden dan ten tijde van de huwelijksluiting.» Deze leden gaven toe dat de jure de grond waarop men kon scheiden werd gewijzigd en het aantal gronden werd beperkt. De facto was de grond waarop men voor 1971 scheidde in het overgrote deel van de gevallen al beperkt tot de «grote leugen».

Wat voor een juiste vergelijking van belang is, is naar hun wijze van zien de overgangsbepaling van artikel VI, eerste lid van de Wet van 6 mei 1971, Stb. 290, waarin wel degelijk wordt geregeld dat «indien echtscheiding, scheiding van tafel en bed of ontbindingen van het huwelijk na scheiding van tafel en bed is uitgesproken voor het tijdstip van in werking treding van deze wet of daarna doch met toepassing van het voor dat tijdstip geldende recht ten aanzien van de vraag of op een der partijen de verplichting berust om uit dien hoofde aan de andere partij levensonderhoud te verschaffen, eveneens het voor dat tijdstip geldende recht van toepassing is». Deze overgangsbepaling biedt meer relevante vergelijkingsmogelijkheden dan hetgeen waarop de bewindslieden zich beroepen. Het overgangsartikel zoals hiervoor geciteerd hield (en houdt waarschijnlijk nog) in dat er twee stelsels naast elkaar kunnen bestaan. Deze leden vermochten danook niet in te zien wat de bezwaren kunnen zijn tegen de omstandigheid dat er ook in het onderhavige geval nog gedurende vele tientallen jaren twee stelsels naast elkaar blijven bestaan. Deze leden zouden graag op bovenstaande een onderbouwde reactie willen ontvangen.

Met enige verbazing hadden deze leden kennisgenomen van met name de laatste zinsnede van par. 8 waar staat «evenmin menen wij dat een voortdurende alimentatieplicht gewenst is omdat het een tweede echtgenote dwingt betaalde arbeid te blijven verrichten.»

Het leek deze leden uit emancipatoir oogpunt weinig consequent om er rekening mee te houden dat een tweede (volgende) partner onderhouden moet kunnen worden door de alimentatieplichtige. Dit schept immers een nieuwe bron voor alimentatieverplichting bij eventuele nieuwe echtscheiding. Is het niet voor de hand liggend om daar waar de eerste partner geacht wordt er rekening mee te houden dat zij/hij snel een eigen inkomen moet verwerven en eigenlijk ook al tijdens het huwelijk had moeten bedenken dat een huwelijk geen levensverzekering is, dit voor een volgende partner vanaf het begin het uitgangspunt zou moeten zijn?

Uit het gestelde in par. 11 trokken deze leden de conclusie dat de omstandigheid dat een vrouw na een lang huwelijk, waarin de zorg voor de kinderen haar belette in een vaste betrekking betaalde arbeid te verrichten, niet gemakkelijk toegang tot de arbeidsmarkt heeft geen uitzonderlijke situatie is doch wel een bijzonder geval kan zijn dat valt in de termen van artikel 157 lid 5 en die derhalve verlenging rechtvaardigt.

Deze leden constateerden vervolgens dat ten opzichte van het gestelde in de Memorie van Antwoord blz. 17 waar gesproken wordt over «in exceptionele gevallen» danwel «in zeer bijzondere gevallen» in

de nadere memorie van antwoord een ietwat genuanceerdere benadering wordt gekozen nu daar wordt gesproken over «in bijzondere gevallen».

Deze leden herhaalden hun vraag of de regeling van het ouderdomspensioen niet zo verknocht is met de limitering van de alimentatie dat eerst daarin moet zijn voorzien voordat tot de voorgestelde limitering kan worden overgegaan. Dat geldt ook voor hun vraag op blz. 4 van het Nader voorlopig verslag onderaan: «Wat moet in casu onder «en dergelijke» worden verstaan: Wordt hierbij gedacht aan: a. het opvoeden respectievelijk het opgevoed hebben van kinderen? b. de onmogelijkheid voor veel oudere vrouwen van b.v. boven 45 jaar om een plaats op de arbeidsmarkt te vinden; c. de gezondheidstoestand in casu de arbeidsongeschiktheid van de vrouw?»

Deze leden vonden de beantwoording danwel reactie in par. 12 weinig ter zake doende. Zij schetsten noch een te zwart beeld noch deden zij te weinig recht aan de vrouwen die de afgelopen jaren wel gezin en betaalde arbeid combineerden. Zij gingen bij hun vraagstelling uit van de situatie op de arbeidsmarkt. Dan is het een gegeven – en dat is niet omstreden – dat personen van 40 jaar en ouder de grootst mogelijke moeite hebben om zich een plaats op die arbeidsmarkt te verwerven. Dat geldt in versterkte mate voor degene met een verouderde opleiding en/of gebrek aan of achterstand in arbeidservaring. Daarmee is niet gezegd dat iedere vrouw nadat zij de 45-jarige leeftijd heeft bereikt als hopeloos voor de arbeidsmarkt moet worden opgegeven. De realiteit gebiedt om er rekening mee te houden dat dat voor veel vrouwen (overigens ook mannen) zal gelden. Als na beëindiging van de alimentatie het niet kunnen vinden van een plaats op de arbeidsmarkt door oudere vrouwen een criterium is voor de rechter om tot verlenging van de termijn over te gaan, dan kan het naar de wijze van zien van deze leden niet anders zijn dan dat het niet gaat om «uitzonderingen op de hoofdregel», maar voorlopig om een bestendige gedragslijn. Blijft de vraag hoe dat zich laat rijmen met het «spaarzaam en zorgvuldig gebruik maken van», zoals dat in de eerder geciteerde passage van het advies van de Nederlandse Vereniging van Rechtspraak naar voren komt. (Nader voorlopig verslag blz. 5)

In par. 14 wordt erop gewezen dat: «De situatie niet anders is dan in het geval een verzoek tot toekenning van een uitkering tot onderhoud in eerste instantie is afgewezen en in hogere instantie is toegewezen of in het geval een alimentatieplichtige zich aan een voortdurende onderhoudsplicht tracht te onttrekken.» De aan het woord zijnde leden waren het met deze zinsnede eens. De reden tot het stellen van hun vragen op dit punt was de invorderingsproblematiek die zich in die situaties nogal eens voordoet. Zij vroegen op grond waarvan men «zelfs mag aannemen dat een onderhoudsverplichting eerder wordt voldaan ... indien die verplichting tussentijds door de rechter is getoetst». Wat is tussentijds? Na het verstrijken van de termijn van 12 jaar?

Als de alimentatiegerechtigde het verzoek tijdig – dus voor het van rechtswege vervallen van de termijn – heeft ingediend doch de rechter daarop niet tijdig heeft beschikt, welke mogelijkheden heeft de alimentatiegerechtigde dan, zo herhaalden deze leden hun vraag. Deze leden herhaalden eveneens de vraag welke gedachten er ten grondslag liggen dat na het verstrijken van de 12-jaar termijn de vrouw tot indiening van het verzoek tot verlenging van de termijn moet overgaan.

«Naar onze mening is niet voor bestrijding vatbaar dat iemand met een langdurig arbeidsverleden een sterkere positie op de arbeidsmarkt heeft dan iemand zonder arbeidsverleden.» Dat bestrijden de leden van de fractie van de P.v.d.A. ook geenszins. Maar ook hier geldt – wat overigens vaker voorkomt in deze Nadere memorie van Antwoord – dat de vraag uit de context wordt gehaald. Niet alleen het arbeidsverleden speelt op de arbeidsmarkt een rol, maar helaas in toenemende mate de

leeftijd van degene die zich op de arbeidsmarkt aanmeldt! Die situatie beschreven deze leden in het Nader Voorlopig Verslag op blz. 5. De beantwoording in par. 16 gaat ook volstrekt langs de door hen geschetste problematiek heen. De door de aan het woord zijnde leden geschetste behoefte houdt wel degelijk verband met het huwelijk.

Voor alle door hen geschetste situaties geldt: voor het huwelijk was de vrouw financieel onafhankelijk (door inkomen uit arbeid danwel uit beroep, door een AWW-uitkering danwel door gehele of gedeeltelijke alimentatie-uitkering). Door het huwelijk raakt zij haar financiële onafhankelijkheid kwijt, hetzij omdat zij haar baan opgeeft in verband met hulpbehoefte van haar echtgenoot, hetzij omdat wettelijke bepalingen de uitkering bij huwelijk doen beëindigen. Duurt het huwelijk korter dan 5 jaar, dan ontstaat na beëindiging van de alimentatie behoefte. Behoefte ten gevolge van het feit dat men in het huwelijk is getreden waardoor en waarmee de financiële onafhankelijkheid voor de vrouw is komen te vervallen. Deze leden constateerden dat de opmerking in de Nadere memorie van antwoord «Meer dan de vraag op welke wijze men zijn gewezen echtgenoot zo lang mogelijk op onderhoud kan aanspreken, lijkt ons van belang of een gewezen echtgenoot aansprakelijk moet worden gehouden indien voortdurende behoefte geen verband houdt met het huwelijk.» in dit verband volstrekt irrelevant is. Bovendien wezen deze leden erop dat de verwijzing naar blz. 10 van de memorie van antwoord in zoverre niet ter zake doende is, dat het een reactie is op een niet opgeworpen propositie. Daarom verwezen zij naar het door hen gestelde in het Nader Voorlopig Verslag op blz. 6 onder punt 2 sub a. en b. en zouden daarop een reactie willen vernemen.

Het antwoord onder nr. 18 achtten deze leden weinig bevredigend. Zij zouden een meer nauwkeurig antwoord op hun vraag willen ontvangen met betrekking tot de gegevens waarnaar werd gevraagd.

Met enige verbazing hadden deze leden kennisgenomen van de navolgende zinsnede in par. 33: «Een geschil over de vraag wie de meeste vruchten van het huwelijk heeft geplukt en op welke wijze dat gecompenseerd moet worden, lijkt ons geen bijdrage aan de totstandkoming van een sfeer waarin echtelieden als rechtelijke mensen uit elkaar gaan.» Welke sfeer staat de bewindslieden voor ogen als niet mag rekening worden gehouden met een billijke vereffening van economische voordelen gelegen bij de man? Waarom zou het daarmee rekening houden als sfeerbevredigend worden gehouden en daarom buiten beschouwing moeten worden gelaten? Welke sfeer zal er ontstaan na beëindiging van de alimentatie wegens het verstrijken van de termijn en de vrouw aangewezen is op een bijstandsuitkering?

Opmerkingen en vragen van de fractie van de **V.V.D.**

De leden van de fractie van de V.V.D. hadden met teleurstelling geconstateerd dat de paragrafen 21 en 22 van de nadere memorie van antwoord strikt genomen in het geheel geen antwoord gaven op de corresponderende, door hen gestelde vragen. Niettemin hadden zij uit de beantwoording de conclusie getrokken dat naar het oordeel van de regering in de door hen geschetste casuspositie niet te vermijden is dat de betrokken vrouw op 65-jarige leeftijd wordt teruggeworpen op de AOW als enig inkomen. Tegen deze consequentie van het voorstel bestaan bij een meerderheid van deze fractie zeer grote bezwaren. Zij constateerden dit met des te meer spijt, waar zij de door het voorstel voor de toekomst gestelde hoofdregel als wenselijk beschouwden.

Deze leden zouden daarom gaarne van de regering vernemen welke mogelijkheden er zijn om een bijstelling van het in dit voorstel opgenomen overgangsrecht te realiseren, bij voorbeeld in de zin als door hen reeds in het voorlopig verslag gesuggereerd (zie gedrukt stuk 1987-1988 nr. 61a, pag. 6 onderaan/7 bovenaan) namelijk door in het

derde lid van artikel II de uitspraak van de echtscheiding etc. te vervangen door sluiting van het huwelijk. Deze leden waren zich ervan bewust dat zulks zou leiden tot een naast elkaar bestaan van twee regimes, en wel voor een veel langere periode dan dit ook volgens het voorstel van de regering het geval zou zijn. Anders dan de regering waren zij echter van oordeel dat daartegen weliswaar bezwaar gemaakt kan worden (zij het dat zij dit bezwaar van minder gewicht achtten dan dat tegen het in de vorige alinea gewraakte effect) doch dat dit bezwaar geenszins kan rusten op een gebrek aan rechtszekerheid, nu immers ook in een regeling als door hen voorgestaan voor elk geval volstrekt eenduidig vastligt of verlenging van alimentatie voorbij de 65-jarige leeftijd in een gegeven geval mogelijk is of niet.

Ten aanzien van het onder 23 gegeven antwoord merkten de hier aan het woord zijnde leden op dat hun vraag hier verkeerd wordt weergegeven (en derhalve in wat dan volgt ook niet is beantwoord) namelijk doordat in deze weergave «of» staat waar in de vraag «en» stond. Is het niet mogelijk via de uit de inschrijving bij de Burgerlijke Stand verkregen gegevens toegang te krijgen tot de in het rechtbankarchief aanwezige minuut van de beslissing in de echtscheidingsprocedure (die immers vijftig jaar aldaar bewaard blijft) en – voorzover de gewenste datum daarin niet reeds vermeld is – de datum van dagvaarding dan wel verzoekschrift vervolgens te achterhalen via het griffiedossier, dat via het op de minuut in elk geval vermelde rol- dan wel verzoekschriftnummer toegankelijk wordt?

Opmerkingen en vragen van de fracties van **S.G.P.**, **G.P.V.** en **R.P.F.**

Inleiding

De leden van de S.G.P., G.P.V. en R.P.F. waren door de antwoorden nog geenszins overtuigd geraakt. Met betrekking tot een aantal saillante punten zullen zij nadere opmerkingen maken en aanvullende vragen stellen.

I. De rigide verlengings- en wijzigingsgronden van de artikelen 157, lid 5 en 401 lid 2 Boek I B.W.

In het Nader Voorlopig verslag merkten deze leden op, dat de op blz. 9 van het Voorlopig Verslag gestelde vragen onder a t/m c niet naar behoren zijn beantwoord. Ter adstructie diene het volgende. De bewindslieden zouden niet willen onderschrijven, dat voor verlenging van de termijn slechts plaats zou moeten zijn, indien de beëindiging van de uitkering in hoge mate onbillijk zou zijn. Dit standpunt strookt niet met hetgeen zij eerder hebben ingenomen, namelijk op blz. 18 van de Memorie van Toelichting. Na te hebben gesteld, dat in deze aansluiting is gezocht bij de formulering van lid 3 van artikel 159 en dat een alimentatie-overeenkomst met het beding van niet-wijziging slechts in uitzonderingsgevallen kan worden gewijzigd, namelijk indien het in hoge mate onbillijk zou zijn de wederpartij aan het geding te houden, merken de bewindslieden in deze context veelzeggend op: «Hetzelfde zal moeten gelden voor het vaststellen van en nieuwe termijn na het verstrijken van de wettelijke termijn van 12 jaar». Dit citaat kan toch niet anders worden verstaan dan dat verlenging van de termijn slechts mogelijk zal zijn, als handhaving daarvan in hoge mate onbillijk zou zijn voor de alimentatiegerechtigde?

Volgens de bewindslieden worden er in de artikelen 157 lid 5 en 401 lid 2 geen «besmette termen» gebezigd. Is dit wel steekhoudend, waar met die termen hetzelfde wettelijk systeem wordt beoogd, als met de identieke termen in artikel 159 lid 3, terwijl met de woorden «niet

overplaatsbaar», «eigen inkleuring» en «relativering jurisprudentie ex art. 159 lid 3» gesuggereerd wordt, dat het stelsel van eerstgenoemde bepalingen minder stringent, minder rigide is? Is het betoog van de bewindslieden niet te meer onbegrijpelijk, waar op blz. 17 onder b. van de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer wordt gesteld, dat ingrijpen door de rechter in situaties als hierbedoeld alleen in exceptionele gevallen dient plaats te vinden, dit stringent uitgangspunt evenals zulks is geschied in de jurisprudentie ten aanzien van artikel 159 lid 3 door de rechter als vaste leidraad zal worden genomen terwijl zij op blz. 17 onder c. poneren, dat rechterlijk ingrijpen alleen in zeer bijzondere gevallen is geïndiceerd? Strookt dit laatste wel met het gestelde onder punt 11 van de Nadere Memorie van Antwoord? Wordt wel voldoende in rekening gebracht, dat het woord «zo» in de wettekst een versterkende betekenis heeft? Immers, de gevolgen van de limitering moeten niet slechts ingrijpend zijn, maar «zò ingrijpend zijn dat». Dit woordje «zo» heeft hier de taalkundige betekenis van «in hoge mate».

Als de wettekst duidelijk is, kan de toepassing daarvan niet bindend naar zijn toelichting worden uitgelegd. Moet dan niet worden gevreesd, dat de rechter genoodzaakt zal zijn zich strikt aan de grammaticale wettekst te houden, omdat een grammaticale en dogmatische (de voorschriften van artikel 157 lid 5 en 401 lid 2 enerzijds en de bepaling in artikel 159 lid 3 anderzijds zijn tot hetzelfde beginsel terug te voeren) wetsuitleg tot eenzelfde uitkomst zal leiden, nog daargelaten dat de wetsgeschiedenis blijk geeft van geen eenduidige opvatting omtrent de toepassing in de praktijk van de nieuwe wetsbepalingen, welk gebrek aan eenduidigheid slechts door wetswijziging is op te heffen, bijvoorbeeld in de zin van de amendementen 19 295 nr. 17?

Er zou geen sprake zijn van rechtsongelijkheid, omdat de wet geen verschillende gronden voor verlenging bevat. Het gelijkheidsbeginsel heeft zich bewezen als een verbod op ongerechtvaardigde ongelijke behandeling van gelijke gevallen. Nu de voorgestelde wettelijke regeling inhoudt, dat voor bestaande en nieuwe alimentaties dezelfde verlengingsgronden zullen gelden, worden alle gevallen in beginsel als onderling gelijk aangemerkt. Deze gevallen worden dan naar rechtsgevolg gelijk behandeld. Is hier dan geen strijd met het beginsel van de rechtsgelijkheid aanwezig, aangezien de bestaande alimentaties (oude(re) gescheiden vrouwen) in het algemeen zo zeer verschillen van die van nieuwe alimentaties, dat de wetgever in redelijkheid een gelijke behandeling en derhalve een als onderling gelijk aanmerken van vorenbedoelde categorieën van alimentaties niet kan willen en dus toch strijd moet worden geconstateerd met artikel 23 lid 4 en artikel 26 van het Internationaal verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten van 1969? Die rechtsongelijkheid wordt nog versterkt door het feit, dat de vrouwen, die vóór het arrest van de Hoge Raad van 27 november 1981 zijn gescheiden, geen mogelijkheid hebben tot verevening van pensioenrechten.

II. De AOW-grens en artikel 157 lid 6 Boek I B.W.

Door de bewindslieden is niet ingegaan op het gestelde onder II, eerste t/m derde alinea op blz. 10 van het Nader Voorlopig Verslag. Gaarne hierop nog een onderbouwde reactie. Doordat uitsluitend een AOW-pensioen in het algemeen geen voldoende bron van inkomsten is (zie HR 16-5-1989, NJ 1981, 99; HR 29-6-1979, NJ 1980, 298; HR 25-11-1977, NJ 1978, 359, pag. 1270/1271; HR 7-12-1979, NJ 1980, 215) is de AOW-grens reeds daarom geen aanvaardbare grens voor limitering van alimentatie. Gaarne hieromtrent alsnog een onderbouwde reactie.

III. De alimentatie-overeenkomst of Convenant

Wanneer partijen een convenant zonder termijn, maar met beding van niet-wijziging zijn aangegaan, hebben zij daarbij wederzijds uitdrukkelijk en op basis van vrijwilligheid afstand gedaan van de mogelijkheid dat die overeenkomst met toepassing van artikel 401, leden 1 en 2 B.W. op verzoek van een der partijen door de rechter wordt gewijzigd of ingetrokken. Nadat een dergelijke overeenkomst als vorenbedoeld tot stand is gekomen kan die overeenkomst in het algemeen niet worden gewijzigd om de alimentatie alsnog in duur te beperken met toepassing van artikel 401 B.W. in samenhang met artikel 157 lid 3 B.W. Partijen die een dergelijke overeenkomst hebben aangegaan, verkeren dus in een geheel andere situatie dan gescheiden partners in alle andere omstandigheden. Ook de aard van dergelijke convenanten, die niet met toepassing van artikel 401, leden 1 en 2 voor wijziging vatbaar zijn, van welke mogelijkheid partijen zelf uitdrukkelijk afstand hebben gedaan, brengt met zich, dat het niet anders dan de bedoeling kan zijn geweest om de alimentatieplicht voor eens en voor al vast te leggen tot de dood van één der partijen, tenzij zich een omstandigheid voordoet als bedoeld in artikel 159 lid 3. Dit laatste brengt met zich mee, dat een zodanige alimentatieverplichting, ook al is zij op dit punt niet uitdrukkelijk in de overeenkomst verwoord, ingevolge artikel 1375 Boek 4 B.W. geacht moet worden mede tot de uit de overeenkomst voortvloeiende verbintenis te behoren. Als partijen de alimentatie op dezelfde grond aan wijziging hadden willen onderwerpen als een door de rechter opgelegde alimentatie, dan zouden partijen niet het beding van niet-wijziging zijn overeengekomen. Deze leden zagen gaarne, dat de bewindslieden hun standpunt in deze in het licht van het vorenstaande nader overwogen. Het resultaat hiervan zagen zij gaarne tegemoet.

IV. De 12-jaartermijn en de omkering van de processuele stelplicht

Het ging deze leden niet om het feit, dat met het amendement-Kohnstamm niet het daarmee beoogde doel zou worden bereikt. Het ging deze leden echter om de volgende passage: «De heer Kohnstamm verplaatst de last van het verlengingsverzoek dus alleen maar drie jaar. De betrokken dame is dan nog ouder en waarschijnlijk is het dan voor haar nog moeilijker de stap naar de rechter te maken.» (Handelingen Tweede Kamer vergadering van 27-10-1987 blz. 14-669). Hoe achten de bewindslieden dit bezwaar te rijmen met het nieuwe stelsel dat een verzoek om verlenging van de termijn van 12 jaar door iedere reeds alimentatiegerechtigde, ongeacht leeftijd en termijn gedurende welke reeds alimentatie wordt genoten, moet worden gedaan? Als het al op 62 jarige leeftijd moeilijk is om de stap naar de rechter te maken, hoe zal dit dan zijn als die dame veel ouder is? Hebben de bewindslieden dit bezwaar wel voldoende laten meewegen in hun voorstel?

VI. De regeling van het overgangsrecht

Onder punt 6 van de Nadere Memorie van Antwoord stellen de bewindslieden, dat de overgangsregeling van 1971 goed te vergelijken is met de voorgestelde regeling. Het gaat echter niet om het overgangsrecht op het stuk van de echtscheiding, maar op het terrein van levensonderhoud. (Overgangsartikel VI lid 1 Wet Herziening Echtscheidingsrecht.) Volgens dit overgangsartikel is het 3e lid van artikel 157 niet van toepassing op de toekenning van alimentatie aan de vóór 1 oktober 1971 van tafel en bed gescheiden vrouwen, wier huwelijken na die datum door de rechter zijn ontbonden. (Ten aanzien van levensonderhoud heeft die

wet juist geen exclusieve werking. (HR 22-7-1980, NJ 1989, 645)) (Zie ook Prof. mr. J. A. van Mourik: Handboek van het Nederlands Vermogensrecht bij echtscheiding, 2e druk, 1983, p. 19/20 en de aldaar aangehaalde jurisprudentie zoals HR 24-11-1975, NJ 1975, 414 en Hof 's Hertogenbosch 19-2-1974, NJ 1974, 186.) Daarom is de rechtspositie van de oude(re) vrouwen, die reeds vóór 1 oktober 1971 waren gescheiden van tafel en bed, zulks onder toekenning van een uitkering tot levensonderhoud, niet op één lijn te stellen met hen, die na genoemde datum zijn gescheiden. Het is dan ook niet juist om de algemene limiteringsmaatstaf op vorenbedoelde gescheiden vrouwen te wier aanzien artikel 157 lid 3 nooit van toepassing is geweest, over het overgangsrecht van de Wet Herziening Echtscheidingsrecht heen van toepassing te verklaren. Daaraan doet niet af, dat artikel 401 B.W. op deze categorie vrouwen wel van toepassing is, omdat volgens deze bepaling intrekking van de uitkering tot levensonderhoud slechts mogelijk is ingevolge nadien opgetreden wijziging van omstandigheden. Zien de bewindslieden in het licht van het vorenstaande aanleiding hun standpunt in deze te herzien?

Deze leden achtten het alleszins redelijk, dat ook een billijke vereffening van de economische voordelen plaatsvindt, omdat degene, die van zijn alimentatieplicht wordt ontheven, de opbouw van zijn maatschappelijke positie veelal mede heeft te danken aan de arbeid van de alimentatiegerechtigde. Bedoelde leden beriepen zich in deze niet op het standpunt van de Emancipatieraad. Zelfs toegenomen welstand na het huwelijk mag niet buiten beschouwing blijven. Zie HR 30 juni 1967, NJ 1967, 341.

De advocaat-generaal Ten Kate heeft in zijn conclusie, voorafgaande aan het arrest van de Hoge Raad van 16 mei 1980, NJ 1981, 99 (pag. 303 r.k. en pag. 304 l.k.) ten onrechte uit de uitspraak van de Hoge Raad van 16 juni 1978, NJ 1979, 183 geconcludeerd, dat enkel tijdsverloop zichzelf reeds een wijziging van omstandigheden zou kunnen opleveren. Daarom was het beroep van de bewindslieden in hun Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer (zie blz. 23, 2e en 3e volle alinea) op genoemde advocaat-generaal dan ook onjuist. Zie ook Nadere Memorie van Antwoord onder punt 33, 4e alinea.

In zijn arrest van 18 december 1981, NJ 1982, 285 en 12 december 1986, NJ 1987, 625 wordt een algemene limiteringsmaatstaf wegens zijn karakter van onaantastbaarheid strijdig geacht met het geldende wettelijk alimentatiestelsel. Op grond hiervan bestaat er een principieel verschil tussen het ná de totstandkoming van de Wet Herziening Echtscheidingsrecht gehandhaafde alimentatiestelsel en het alimentatiestelsel dat met deze wetswijziging wordt ingevoerd. Gaarne hieromtrent de zienswijze van de bewindslieden. Als de vrouw de scheiding was toegewezen en zij niet voldoende inkomsten tot haar levensonderhoud heeft noch zich in redelijkheid kan verwerven en de man voldoende draagkracht heeft, had de vrouw tot de wet van 1971 aanspraak op alimentatie. Zolang in deze situatie geen verandering komt, behield zij volgens het vóór 1 oktober 1971 geldende alimentatierecht haar aanspraken. Dat de rechtspositie van de vrouw, die vóór 1 oktober 1971 van tafel en bed was gescheiden, niet wezenlijk verschilt van die van na die datum kan niet worden gestaafd aan de hand van een arrest als dat van 2 april 1965, NJ 1966, 85. Dit is een zgn. wangedragsarrest. Indien de vrouw zich na de scheiding van tafel en bed schuldig maakt aan overspel, kan zij haar aanspraken op alimentatie verliezen, omdat die scheiding slechts een opheffing van de verplichting tot samenleving onder instandhouding van de huwelijksband voor het overige met zich meebrengt. Deze jurisprudentie was mede een uitvloeisel van het feit, dat de vrouw tegen wie een scheiding van tafel en bed c.q.

echtscheiding was toegewezen, vóór 1 oktober 1971 geen aanspraken op alimentatie kon doen gelden. Gaarne vernamen deze leden de zienswijze van de bewindslieden met betrekking tot het vorenstaande.

VIII. De huwelijksgelateerde behoeftigheid en de alimentatieduur.

In hun Memorie van Antwoord (blz. 27) beweren de bewindslieden, dat de invoering van een algemene limiteringsmaatstaf niet strijdig is met de idee van de zorgzame samenleving, waarvoor zij zich beroepen op de woorden «zij het in beperkter omvang» uit het arrest van de Hoge Raad van 28 september 1977, NJ 1978, 432. De woorden «zij het in beperkter omvang» hebben met name betrekking op de eerste zinsnede in artikel 81 Boek I, B.W. luidende: «Echtgenoten zijn elkaar getrouwheid, hulp en bijstand verschuldigd» Immers, deze zinsnede slaat op het ideële, immateriële deel van de relatie tussen man en vrouw, die door de echtscheiding is verbroken, terwijl artikel 84 de regel van artikel 81 nader uitwerkt, namelijk dat de echtgenoten elkander het nodige dienen te verschaffen. De woorden «zij het in beperkter omvang» hebben dus geen betrekking op de duur van de onderhoudsplicht, maar zien op de omvang der verplichtingen, die krachtens de artikelen 81 en 84 tussen echtgenoten bestaan. Zijn de bewindslieden gezien het vorenstaande niet van oordeel, dat aan de woorden «zij het in beperkter omvang» geen rechtsgrond kan worden ontleend voor een in duur beperkte alimentatie? Het rechtskarakter van de onderhoudsplicht na echtscheiding, zoals dit in bovenvermelde uitspraak van de Hoge Raad op zo voortreffelijke wijze is verwoord, verdraagt zich in het algemeen niet met een in tijdsduur beperkte alimentatieplicht tussen echtgenoten. Gaarne ook hierover de zienswijze van de bewindslieden. Uit het overzicht omtrent het alimentatierecht in de ons omringende landen blijkt, dat in deze landen geen algemene limiteringsmaatstaf geldt. In verband met de toenemende Europese economische eenwording achtten deze leden het bepaald ongewenst, dat ons alimentatiestelsel teveel afwijkt van het in die landen algemeen geldende alimentatiestelsel. Dit standpunt sluit overigens goed aan bij de zienswijze van de minister van Justitie, ingenomen tijdens het Tweede Kamerdebat op 17 april jl. over de voorstellen «Kunstmatige bevruchting en draagmoederschap», namelijk als wij ons in economisch en sociaal opzicht zoveel van Europa willen aantrekken, dan moeten wij ook op dit terrein ons iets gelegen willen laten liggen aan de opvattingen in landen om ons heen. Kunnen de bewindslieden de gerechtvaardigdheid van dit aanmerkelijke toekomstige verschil in alimentatiestelsel tegen die achtergrond motiveren?

Degenen die in 1990 18 jaar worden krijgen ruimschoots de gelegenheid om zich in te stellen op de gewijzigde sociale (verzekerings)wetgeving. Dit staat wel in een schril contrast tot de hier voorgestelde wetgeving, die de oudere gescheiden vrouwen slechts een periode van drie jaar gunt om zich op de nieuwe situatie in te stellen. Moet dit niet tot het oordeel leiden, dat wij hier te doen hebben met gelegenheidswetgeving, die een nogal partijdig karakter draagt?

Vertrouwende, dat de regering bereid is op het vorenstaande vóór de openbare beraadslaging schriftelijk te antwoorden, acht de commissie die beraadslaging voldoende voorbereid.

De voorzitter van de commissie,
Wagemakers

De griffier van de commissie,
Dijkstra-Liesveld